

THE TECHNOLOGICAL CONDITIONING OF INTERCULTURAL DIALOGUE

Ioan Claudiu Farcaș

**Assist. Prof., PhD, Technical University of Cluj-Napoca – Baia Mare Northern
University Center**

Abstract: In the context of globalization, there is an increasingly profound interconnection of different cultural environments, a process whose dynamics sometimes requires paradigmatic adjustments, a process that depends, to a large extent, by an efficient interfacing, by the compatibility degree of the communication technologies used. Intercultural dialogue thus becomes, by a significant extent, conditioned by technology. At this level one can observe, in addition to the obvious advantages of using technology in intercultural communication, a number of issues that could easily become shortcomings in intercultural dialogue, complicating it or, in some cases, even suppressing it.

Keywords: globalizare, multiculturalism, medii culturale, dialog intercultural, tehnologii de comunicare.

Cu toate că multiculturalismul pare a fi apanajul epocii moderne, fenomenul căpătând apoi o amploare deosebită în contemporaneitate – în contextul procesului globalizării, cu precădere – el nu este însă, evident, o situație nouă în istoria umanității. Încă din perioada antică au coexistat diverse culturi (în areale relativ restrânse), grupuri diferite de oameni împărtășind astfel idei, credințe, valori, cunoștințe. Însă, în perioadele modernă și contemporană multiculturalismul se situează la convergența unei mult mai vaste rețele de sensuri decât înainte. Ideea, recentă sau actuală, de multiculturalism, înțeleasă drept declanșator al unui proces ce susține manifestarea unei pluralități de instanțieri ale culturii, câștigă în complexitate pe măsură ce se aprofundează interconectarea între culturi și crește, astfel, interdependența acestora.

Multiculturalismul este pus în relație cu pluralismul. În încercarea de determinare a sensului celor două noțiuni, Giovanni Sartori remarcă faptul că „pluralism și multiculturalism nu sunt prin ele însele niște noțiuni antitetice, astfel spus incompatibile. Dacă multiculturalismul este înțeles ca o stare de fapt, ca o expresie care înregistrează pur și simplu existența unei multitudini de culturi (într-o multitudine de înțelesuri ce trebuie precizate), într-un asemenea caz un multiculturalism nu contravine unei concepții pluraliste despre lume, fiind doar una din posibilele configurații istorice ale pluralismului. Dacă însă multiculturalismul este declarat o valoare, și nu una oarecare, ci prioritară, atunci discuția de schimbă și apar probleme. Deoarece în acest caz pluralismul și multiculturalismul riscă să intre în coliziune.”¹ Un mediu multicultural este un mediu plural. Comunicarea, dialogul intercultural reprezintă substratul care susține o societate plurală, sfera în se înscrie spațiul de manifestare a multiculturalismului.

Un aspect esențial ce se aduce în discuție din perspectiva multiculturalismului este acela al conservării valorilor culturilor care interacționează într-un mediu cultural comun. Lucrurile nu trebuie însă privite dintr-o perspectivă conform căreia interacțiunile culturale, dialogul intercultural alterează conținuturile „pure” ale unei culturi sau a alteia. Sarah Song apreciază că „unii critici susțin că argumentul multicultural pentru conservarea culturilor pornește de la o premisă ce se bazează pe o viziune problematică a culturii și a relației individului cu cultura. Culturile nu sunt distincte, întreguri de sine stătătoare; ele au interacționat îndelung și s-au influențat reciproc prin război, imperialism, comerț și migrație.”² Autoarea afirmă, mai departe, că în multe părți ale lumii culturile sunt deja caracterizate de hibriditate. Interacțiunile dintre diverse culturi, oricât de atent ar fi fost reglementate sau oricât de sumare ar fi fost, induc oricum schimbări. Așadar, se poate discuta despre multiculturalism încă din fazele timpurii ale interacțiunii culturale.

Nu se poate pune la îndoială faptul că multe dintre ipostazele recente ale multiculturalismului au fost posibile doar mijlocite fiind de elementul tehnologic. Condițiile de manifestare ale dialogului intercultural s-au îmbunătățit considerabil în contextul globalizării, acest act de comunicare redefinindu-se, practic, în societatea informațională: dezvoltarea de mijloace de comunicare care să transmită într-un timp scurt (sau în timp real, instantaneu)

¹ Giovanni Sartori, *Ce facem cu străinii? Pluralism vs. Multiculturalism. Eseu despre societatea multiethnică*, Ed. Humanitas, București, 2007, p. 51.

² Song, Sarah, "Multiculturalism", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2014 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<http://plato.stanford.edu/archives/spr2014/entries/multiculturalism/>>, accesat 3 mai 2016.

mesajul la distanță fac neneesară mult mai costisitoare deplasare pe distanțe lungi a interlocutorilor. Dialogul intercultural, în această accepție, se petrece prin mijlocirea tehnologiilor, desfășurându-se (aproape invariabil) după un scenariu în care constanta este artificialul, constructul antropic, mijlocul de comunicare în sine. Într-un asemenea dialog intercultural tehnologiile pot reprezenta, în anume situații, singurul punct comun – un punct de pornire, un nucleu de coagulare –, dar pot, pe de altă parte, și să dea seamă de artificiozitatea unui dialog inițiat doar pentru că este făcut posibil de către context.

S-ar vrea ca tehnologia să reprezinte o structură solidă, ce să instituie și consolideze poziția de echilibru în interacțiunea dintre diferite medii culturale, însă, în unele situații, pot fi înțelese mai degrabă ca fiind doar un adjuvant cu efect îndoielnic, ce funcționează cel mult drept buffer în zona de contact a mediilor culturale. Prin mijlocirea tehnologiei diferențele nu se atenuează, ci se perpetuează. „O nouă dihotomie s-a substituit, în secolul XX, vechii opoziții dintre culturile joase și cele înalte: opoziția dintre culturile de masă și cele tehnice, specializate. Din cauza rolului tot mai mare al radioului, filmelor și televiziunii, transmiterea gesturilor, atitudinilor sau a know-how-ului prin imitație vizuală și comunicare orală a încetat să mai fie limitată la areale mici. Culturile joase ale trecutului au fost înlocuite de culturile de masă. Conținutul lor este diferit: se centrează mai mult pe consum decât pe producție, pe divertisment decât pe muncă.”³ Însă, nu doar culturile joase sunt supuse acestor transformări substanțiale. Culturile înalte tind să devină și ele din ce în ce mai pragmatice. Științele, în general, și cele exacte, în particular, înlocuiesc științele umaniste. Cunoașterea este la îndemână, informațiile cele mai recente sunt diseminate în timp real, în spații situate la mii de kilometri distanță. „Noile culturi specializate, tehnice, nu joacă același rol ca și culturile înalte tradiționale în domeniul eticii și reglementării sociale. Ele apar drept aservite societății în ansamblul ei și nu sunt destinate a o governa. Noul cuplu culturi de masă / culturi tehnice reprezintă traducerea, în domeniul culturii, a procesului globalizării.”⁴ Ultimul secol, profund tehnologizat, nu rezolvă, așa cum arată Claval, diferențele dintre culturi, ci doar modifică termenii de raportare între acestea, păstrând însă distanțele.

Se poate observa că, fără îndoială, tehnologiile moderne de comunicare facilitează dialogul intercultural, care devine cu atât mai posibil cu cât, în era internetului, distanțele fizice se reduc

³ Paul Claval, “Multiculturalism and the Dynamics of Modern Civilizations”, pdf, Online, <http://archive.unu.edu/dialogue/papers/claval-s2.pdf>, accesat 9 mai 2016.

⁴ *Ibidem*.

la vecinătăți (i)mediate. Mediate pentru că transmiterea de idei este condiționată de diverse particularități ale mijlocului de comunicare (protocoale de transmitere a datelor) care, în condiții improprii, pot să se transforme în neajunsuri (bruiaj, incompatibilitate între tehnologii, etc.). Imediate pentru că tehnologiile de comunicare permit transmiterea (aproape) instantanee a conținuturilor oriunde și oricând, dacă acest lucru se produce într-un context tehnologic conceput pentru acest scop.

Desigur că această nouă situație de interconectare culturală aruncă o lumină nouă asupra lumii, în general. Din multe puncte de vedere, noile circumstanțe tehnologice de reorganizare a lumii au potențialul de a răspunde vechilor provocări pe care le-a ridicat multiculturalismul, în general. Parafrazându-l pe McLuhan, Charles Ess identifică ceea ce el numește un „sat global electronic” și exprimă, pe un ton optimist, că o interconectare („cablare”, în termenii lui Ess) a lumii prin intermediul comunicării asistate de computer ar conduce, inevitabil, la salvagardarea democrației, proliferarea ideii de egalitate, promovarea mai acerbă a libertății individuale și la prosperitate economică⁵.

Un aspect asupra căruia insistă diverse cercetări în domeniu afirmă că tehnologiile comunicării mediate de computer *democratizează*⁶, meritul lor fiind acela că aplatizează ierarhiile sociale. Devenind accesibile pe scară largă și la costuri tot mai reduse, aceste tehnologii contribuie la lărgirea sferei de sens a controversatelor concepte de libertate și egalitate.

În ultima perioadă, pe fondul creșterii asidue a nevoii de implementare și utilizare a tehnologiilor moderne de comunicare mediată prin dispozitive electronice inteligente, s-a impus, așa cum era de așteptat, și o amplificare a complexității infrastructurilor utilizate în acest proces de comunicare mijlocită tehnologic. În îmbunătățirea tehnologiilor existente de comunicare, precum și în dezvoltarea de noi tehnologii, trebuie avute în vedere o serie de aspecte care să țină seama, în primul rând, de diversitatea utilizatorilor.

Se vehiculează tot mai mult sintagma „cultură digitală”. Aceasta ar putea fi înțeleasă ca o supra-cultură cu caracter cvasi-global, condiționată de existența internetului. Supra-cultură pentru că se extinde peste culturile locale, tradiționale, influențându-le, chiar dacă nu la modul declarat și chiar dacă nu produc efecte imediat vizibile.

⁵ Charles Ess, “Computer-mediated colonization, the renaissance, and educational imperatives for an intercultural global village”, în *Ethics and Information Technology* 4: 11–22, Kluwer Academic Publishers, 2002, p. 12.

⁶ Charles Ess, *art. cit.*, p. 12.

Sunt multe efectele benefice pe care tehnologia le are asupra desfășurării dialogului intercultural. Însă manifestarea acestuia poate să fie cu ușurință pusă în pericol de o serie de aspecte care să îngreuneze sau chiar să întrerupă actul comunicațional. O problemă care poate să împiedice dialogul intercultural este reprezentată de costuri. Nu sunt puține cazurile țărilor subdezvoltate sau în curs de dezvoltare care subscriu voluntar demersurilor globalizării, dar sunt luate prin surprindere de procesul în sine. Unul dintre dezavantaje constă în faptul că acestea nu dispun de o infrastructură tehnologică suficient de avansată sau de bine pusă la punct încât să le permită să participe la dialogul intercultural dintr-o poziție care, de altfel, dacă n-ar fi condiționată de medierea tehnologică, ar putea să le fie mult mai avantajoasă. Dincolo de costurile echipamentelor electronice necesare, mai intervin costurile presupuse de achiziționarea software-ului. Licențele pe programele de calculator, începând cu sistemele de operare, aplicații specifice diverselor sfere de activitate (suite de aplicații de birotică, aplicații de editare grafică, etc.), până și aplicații de comunicare, nu sunt deloc negliabile.

Dacă la început prețurile prohibitive pentru achiziționare de licențe reprezentau, în anumite situații, piedici în calea extinderii rețelei de comunicare, în ultima vreme această problemă a primit o rezolvare elegantă prin dezvoltarea și adoptarea de programe de calculator (gratuite) de tip open-source (sursă deschisă). Conceptul de open-source presupune crearea voluntară, fără pretenții de retribuție financiară, de software de către comunitate pentru comunitate, software pe care oricine poate să-l folosească gratuit, chiar în sensul alterării și adaptării însuși programului respectiv pentru o mai bună integrare în diverse situații și conjuncturi.

Unii autori extind înțelesurile conceptul de open-source, observându-l aplicat în mai multe domenii ale culturii, care nu au legătură imediată, directă, cu programele de calculator. Siva Vaidhyathan înțelege sursa deschisă drept fiind cultură, iar cultura – sursă deschisă. Dincolo de a fi un salt important în dezvoltarea de programe de calculator accesibile, sursa deschisă reiterează procesele culturale fundamentale umane, revalorizându-le.⁷

La începuturile implementării tehnologiilor ce mediază comunicarea, participarea la un dialog intercultural astfel inițiat presupunea folosirea de către unul (sau ambii) interlocutori a unor programe în altă limbă decât limba natală. Accederea la statutul de interlocutor într-un

⁷ Siva Vaidhyathan, "Open Source as Culture – Culture as Open Source", în Clemens Brandt (ed.), *Open Source Jahrbuch*, Berlin: Technische University, 2005, online, <URL = https://www.researchgate.net/publication/228232634_Open_Source_as_Culture-Culture_as_Open_Source>, accesat 9 mai 2016.

asemenea act comunicațional presupunea cunoașterea unei limbi de circulație. Desigur, într-un dialog intercultural, mediat tehnologic sau nu, aceasta reprezintă de multe ori una dintre condiții. Oricum, noile tehnologii de comunicare încearcă să ofere soluții pentru această problemă. Purtarea dialogului într-o altă limbă decât cea naturală, implicând traducerea, ar putea fi acuzată de alterarea/denaturarea sensurilor. În ultimii ani a prins din ce în ce mai mult teren implementarea și utilizarea de aplicații care să asiste interlocutorii în sensul traducerii în timp real a unei conversații. Actualmente această soluție nu este însă foarte aproape de atingerea gradului de eficiență scontat, tehnologiile lăsând mult loc, în continuare, pentru dezvoltare. Una dintre direcțiile de dezvoltare luate în discuție este dezvoltarea unei inteligențe artificiale care să eficientizeze cât mai mult acest proces. Însă, dacă înțelegem inteligența artificială în sensul său plin, aceasta ar putea, ipotetic, interveni într-un dialog intercultural drept al treilea participant activ, drept mediator (în sensul de: mai mult decât un mijlocitor), drept interlocutor.

În procesul comunicațional mediat de computer se produce inevitabil digitizarea conținuturilor, astfel încât acestea să devină vehiculabile de către mașină (calculator). Codul din schema clasică a comunicării devine aici mult mai complex. Atât emițătorul cât și receptorul uman au nevoie de un instrument specializat, complex, necesar pentru decodificarea mesajul digital. Totuși, cu toate că acest proces de codificare digitală a mesajului poate să creeze impresia invulnerabilității conținutului față de interceptări și utilizări ilicite ale acestuia, mesajul nu este mai puțin vulnerabil. Dimpotrivă, tocmai din cauza digitizării conținuturilor, mesajul poate să fie chiar mai vulnerabil. Asta pentru că orice computer conectat la internet are, teoretic, potențialul de a recepta conținuturi și, în mâinile unui agent uman abil, poate deveni un instrument foarte eficient de decodare. De aceea, securizarea conținuturilor sensibile care pot periclita un dialog intercultural este de o importanță decisivă în comunicarea mediată de calculator.

Acestea sunt doar câteva (nu singurele, poate nici cele mai importante) aspecte ce pot indica eficiența / ineficiența tehnologiilor de comunicare. Cu toate scăderile ce pot marca negativ dialogul intercultural, tehnologiile moderne de comunicare sunt indispensabile pentru producerea acestuia într-un mediu cultural multiplu. Multiculturalismul s-a dovedit a fi un fenomen din ce în ce mai frecvent și mai prezent în configurația societală globală a ultimelor șase decenii, cu precădere, manifestându-se în jurul procesului globalizării. Multiculturalismul proliferază în contextul complexității culturilor, o complexitate ce imprimă dinamica și întreține fluiditatea atât

de necesare acestui melanj de curente culturale puternic contrastante și divers nuanțate, o complexitate condiționată și de succesul dialogului intercultural. Noile tehnologii de comunicare sunt cele care fac posibile interacțiunea coerentă și interconectarea eficientă a culturilor în contemporaneitate. Ele susțin structura unei scheme de interfațare funcționale, din care nu lipsesc însă neajunsurile. Dar o schemă care, în lipsa tehnologiilor, nu ar avea același efect.

BIBLIOGRAPHY:

1. Claval, Paul, "Multiculturalism and the Dynamics of Modern Civilizations", pdf, Online, URL = <<http://archive.unu.edu/dialogue/papers/claval-s2.pdf>>.
2. Ess, Charles, "Computer-mediated colonization, the renaissance, and educational imperatives for an intercultural global village", în *Ethics and Information Technology* 4: 11–22, Kluwer Academic Publishers, 2002.
3. Sartori, Giovanni, *Ce facem cu străinii? Pluralism vs. Multiculturalism. Eseu despre societatea multiethnică*, Ed. Humanitas, București, 2007.
4. Song, Sarah, "Multiculturalism", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2014 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<http://plato.stanford.edu/archives/spr2014/entries/multiculturalism/>>.
5. Vaidhyathan, Siva, "Open Source as Culture – Culture as Open Source", în Clemens Brandt (ed.), *Open Source Jahrbuch*, Berlin: Technische University, 2005, online, URL = <https://www.researchgate.net/publication/228232634_Open_Source_as_Culture_Culture_as_Open_Source>.